

סוגיה א: זמן קריאת מגילה

*

רקע

המשנה אומרת שניתן לקרוא מגילה בחמישה זמנים, מי"א ועד ט"ו אדר. י"ד וט"ו הם עיקר הזמן, ושאר הימים מהיום קולא לבני כפרים. אנו נעסוק כעת בזמן העיקרי, ונתמקד בסיבה שחכמים תיקנו שני זמנים שונים לקיום המצוה. בקולא של בני הכפרים נדון בהמשך הלימוד.

מקורות

- א. מגילת אסתר ט, טז-כח [שים לב כיצד נקבעו י"ד וט"ו כימי משתה ושמחה]
- ב. ב.ג. "מגילה נקראת... עיזא דבי טבחי שמינא מינאי"
- ג. רי"ף א.ב. "מגילה נקראת... מ"ט הואיל ונעשה בו נס"
- ר"ן ד"ה מגילה, כיצד, ויש כאן שאלה, ויש לשאול
- ד. רמב"ם הל' מגילה פ"א הל' ד-ט
- ה. שו"ע סי' תרפח סע' א, ג ומשנה ברורה [בעיקר: סק"ח]

הסבר הסוגיה

"כרכין המוקפין חומה מימות יהושע בן נון קורין בט"ו כפרים ועיירות גדולות קורין בי"ד אלא שהכפרים מקדימים ליום הכניסה". [משנה ב.]

המשנה אומרת שקריאת המגילה בעיירות בי"ד ובכרכים בט"ו. הקביעה שי"ד וט"ו הם ימי שמחה ומשתה מפורשת בפסוקים – "ויכתב מרדכי את הדברים האלה... לקים עליהם להיות עשים את יום ארבעה עשר לחדש אדר ואת יום חמשה עשר בו בכל שנה ושנה" [אסתר ט, כ-כא], אבל אין בפסוקים אלו קביעה שתקנו את י"ד לעיירות ויום ט"ו לכרכים. כמו כן, המושג "מוקפים" אינו מוזכר במגילה, ורק המושג "פרזים" מוזכר, והוא מתאר התנהגות ספונטנית של העם, ולא כתקנה מחייבת של חכמים: "על כן היהודים הפרזים הישבים בערי הפרזות עשים את יום ארבעה עשר לחדש אדר שמחה ומשתה ויום טוב ומשלוח מנות איש לרעהו" [אסתר ט, יט]. הגמ' [ב:] מסבירה כיצד לומדים מהפסוקים את החילוק בין עיירות לכרכים.

הרמב"ן [ד"ה מה ששנינו כרכין, מובא בר"ן א. באלפס ד"ה ויש כאן שאלה] התקשה מדוע חכמים תקנו "לעשות ישראל אגודות אגודות במצוה זו", שחלק מעם ישראל קורא ביום אחד וחלק קורא ביום אחר? מתרץ הרמב"ן שמפשט הפסוקים משמע, שבשנת הנס נהגו כל ישראל את היום שנחו בו מאויביהם, כיום משתה ושמחה. בשנה שלאחר מכן, היה הבדל בין הפרזים לבין המוקפים. הפרזים שלא היו מוגנים בחומה, וסכנתם היתה גדולה מאוד, קבעו לעצמם

את י"ד באדר כיום משתה ושמחה להודות על הנס הגדול שנעשה להם. המוקפים שהיו מוגנים בחומה, וסכנתם לא היתה גדולה כל כך, לא קיבלו על עצמם יום משתה ושמחה. לאחר זמן ראו חכמים שראוי לנהוג כמנהג הפרזים, ותיקנו לכל ישראל יום משתה ושמחה כהוראה על הנס. כיוון שעיקר הנס נעשה לפרזים, הקדימו חכמים את יום השמחה ומשתה שלהם ליום השמחה ומשתה של המוקפים.

הסברו של הרמב"ן שסכנתם של הפרזים היתה גדולה יותר מסכנתם של המוקפים מבוססת על הנחה, שרוב עם ישראל גרו בערים נפרדות, והחומה הגנה על אויבים מבחוץ. אם עם ישראל גרו בערים מעורבות, ועמי הארץ שגרו יחד עמם סיכנו אותם, אין הבדל בין סכנת המוקפים לסכנת הפרזים, והסברו של הרמב"ן אינו מובן. הרמב"ן מודה לנקודה זו, והוא מפרש שבזמן הנס רוב עם ישראל ישב בארץ ישראל.

הר"ן [א. באלפס ד"ה ויש כאן שאלה] דוחה את דברי הרמב"ן, שהרי משמע מהמקראות במגילת אסתר ובספר עזרא שרוב עם ישראל היה מפוזר בין העמים מהודו ועד כוש, ורק מיעוט עלו לארץ. מפרש הר"ן את ההסבר הפשוט, שכיוון שבשנת הנס נחו בשושן הבירה ביום אחר מאשר בשאר המדינות, תקנו חכמים יום משתה ושמחה לכל מקום כפי היום שנחו בו, ותיקנו שכל המקומות המוקפים חומה ינהגו כשושן הבירה [עיין ברמב"ן המתקשה בהסבר זה].

סיכום

נחלקו הרמב"ן והר"ן מדוע חכמים תיקנו יום אחד לפרזים ויום אחר למוקפים. הרמב"ן מפרש, שתקנת חכמים מבוססת על המנהג שבני הפרזים נהגו מעצמם מפני הסכנה הגדולה שהיו מצויים בה. לדעתו החילוק בין פרזים למוקפים אינו קשור לשושן הבירה. הר"ן מפרש שדין מוקפים מבוסס על שושן הבירה, שחכמים תיקנו את ימי השמחה ומשתה כנגד הימים שנחו בהם מאויביהם.